

LiterActualització de continguts sobre l'obra de Josep Pla

Sessió 3

**Amics, coneguts i saludats:
El retrat literari**

**Llengua i Literatura
Catalanes a Batxillerat**

Universitat de Girona
Curs 2022-2023

Continguts del dossier: Irene Torra Sans

Organitza:

Universitat de Girona
**Institut de Llengua
i Cultura Catalanes**

Universitat de Girona
**Institut de Ciències de
l'Educació Josep Pallach
ICE**

**Càtedra
JOSEP PLA** Grup 62
Fundació Josep Pla
Universitat de Girona

Josep Pla
f u n d a c i ó

Amb el suport de:

FECYT
INNOVACIÓN

Programa LiterActualització
Coordinació: Irene Capdevila, Anna Perera

© dels textos: els autors i/o editors corresponents
© d'aquesta edició: Institut de Llengua i Cultura Catalanes,
Càtedra Josep Pla i Fundació Josep Pla
Primera edició: abril 2023

Els materials inclosos en el present document són per a ús exclusiu docent. Queda rigorosament prohibida la distribució i reproducció total i/o parcial d'aquesta obra sense autorització escrita dels editors.

Presentació.....	4
1. Josep Pla. Trajectòria i obra	5
2. Introducció i objectius.....	8
3. Competències i sabers.....	9
Competències específiques i sabers de l'àmbit lingüístic.....	9
Competències transversals	11
4. Proposta d'activitats.....	13
4.1. Activitats inicials.....	13
4.2. Activitats de desenvolupament.....	21
4.3. Activitats de tancament	25
5. Recursos atenció a la diversitat.....	28
6. Transversalitat amb altres matèries.....	29
7. Model de Comentari de text	30
8. Josep Pla, «El retrat literari»	33
9. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla	35
10. Recursos addicionals i bibliografia	39
Annex	41

Presentació

L'activitat formativa LiterActualització és una iniciativa biennal de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC) de la Universitat de Girona, que enguany arriba a la tercera edició. A diferència de les anteriors, en aquesta ocasió hem decidit centrar el curs en l'obra d'un únic autor, Josep Pla: per això, a banda de la col·laboració regular amb l'ICE Josep Pallach, hem sumat esforços amb la Càtedra Josep Pla de literatura i periodisme (UdG) i la Fundació Josep Pla en l'organització del programa i les diverses sessions.

La iniciativa LiterActualització parteix de la consolidació del programa anual de conferències als instituts "Llengua i literatura catalana al teu institut" —el curs 2022-2023 ha arribat a la vuitena edició, i hi participen regularment més de quaranta centres de Secundària i Batxillerat de les comarques gironines— i de la celebració de les diverses Jornades Ex-Libris a la Universitat de Girona.

La present edició de LiterActualització pivotarà específicament sobre l'obra del prosista més important de la literatura catalana contemporània: la seva multiplicitat genèrica i temàtica, així com els resultats de les recerques dutes a terme els darrers temps, ofereixen un ampli ventall de possibilitats per actualitzar la perspectiva des de la qual s'aborden sobre elements concrets de la seva obra, i oferir eines i recursos als docents per explicar aspectes curriculars a través dels seus textos. A més, en la present edició hem incorporat recursos orientats a diverses etapes de l'Educació Secundària —no exclusivament Batxillerat—, per potenciar la varietat dels continguts que oferim. Les quatre sessions del programa tractaran els temes següents: «Arrelat al paisatge: les descripcions literàries», «Descobrir i interpretar el món: articles i reportatges de viatges», «Amics, coneguts i saludats: El retrat literari» i «L'ofici amarg del periodisme: Gèneres i tipus de textos». L'objectiu és que el personal docent pugui actualitzar els continguts i recursos sobre aquests temes a través de sessions introductòries i panoràmiques i els materials i propostes inclosos als dossiers específics de suport a la tasca docent de cada sessió.

Amb LiterActualització volem consolidar també una via de comunicació més fluïda entre la Universitat i la Fundació Josep Pla i els centres de secundària. Treballant de forma coordinada i amb una relació més estreta podrem assolir objectius que de ben segur compartim: l'increment de la presència de les matèries de llengua i literatura dins el currículum general, la millora de les competències i de les capacitats dels alumnes i l'atracció de nous estudiants als graus universitaris de llengua i literatura catalanes. Estem convençuts que aquesta col·laboració serà fructífera i desitgem que el programa LiterActualització us resulti útil per a la vostra tasca.

Francesc Feliu
Director de l'ILCC

Xavier Pla
Director de la Càtedra Josep Pla

Francesc Montero
Director de la Fundació Josep Pla

1. Josep Pla. Trajectòria i obra

Josep Pla va néixer a Palafrugell (Baix Empordà) el 8 de març de 1897, a la casa núm. 49 del carrer Nou. Fill d'Antoni Pla i Vilar i Maria Casadevall i Llach, era el més gran de quatre germans. La família Pla tenia una posició benestant, i per això els quatre fills van poder estudiar. Josep Pla ho va fer de petit a l'escola dels germans Maristes de Palafrugell. Quan tenia set anys, la seva família va traslladar-se a una nova casa, ja de propietat perquè a l'altra hi vivien de lloguer, a l'actual carrer Torres Jonama.

Josep Pla va estudiar el batxillerat a l'Institut de Girona, i vivia intern als Maristes de Girona. L'últim curs a l'Institut, però, va examinar per lliure, sense haver anat a classe, perquè havia estat expulsat de l'internat. Captivat per la bellesa i monumentalitat de la capital gironina, anys més tard, l'escriptor va immortalitzar els seus records de la ciutat al llibre *Girona, un llibre de records* (1952). Durant aquesta etapa, Pla va demostrar una intensa passió per la lectura, va començar a fer les seves primeres temptatives literàries i va col·laborar a diverses revistes locals.

Acabada l'etapa del batxillerat, l'autor es va inscriure a la carrera universitària de Ciències a la Universitat de Barcelona, i va començar els estudis de Medicina, però a la meitat del curs va deixar aquests estudis i es va matricular a Dret, sense mostrar, però, un excessiu entusiasme. La vida universitària no el satisfieia, i va trobar un ambient més favorable a les seves inquietuds a la tertúlia de la Penya Gran de l'Ateneu Barcelonès, presidida pel doctor Joaquim Borralleras, on va conèixer gran part de la intel·lectualitat catalana del moment. Guiat en aquells anys pels consells d'Alexandre Plana, va començar a col·laborar regularment a *Baix Empordà*, i va publicar textos –encara immadurs i excessivament retòrics i artificiosos– a les revistes *Alt Empordà*, *Camí*, *Ofrena* i *Cenacle*.

Llicenciat en Dret, però conscient que no volia exercir la carrera sinó dedicar-se a les lletres, el 1919 va començar a dedicar-se professionalment al periodisme, primer a *Las Noticias* i, al cap de poc temps, a l'edició nocturna de *La Publicidad*. A partir de l'abril de 1920, es va convertir en corresponsal a l'estranger d'aquest diari, i va iniciar un periple que no s'acabaria fins a 1936, que el va portar a viatjar per tot Europa com a enviat especial a les principals ciutats europees: París, Madrid, Londres, Gènova, Roma, Estocolm, Berlín... Viatjant constantment per Europa, en paral·lel a les cròniques que enviava als diaris i revistes –col·laborava a *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, *D'Ací d'allà*, *El Sol* de Madrid, *El Día* de Mallorca...–, no parava d'escriure proses sobre els entorns on vivia i sobre les coses que observava, amb la voluntat d'aplegar-les en forma de llibre.

Mentrestant, però, tampoc s'oblidava de la realitat política del seu país. A les eleccions de 1921, es va presentar a la llista electoral de la Lliga Nacionalista del Baix Empordà, i va ser escollit diputat a la Mancomunitat de Catalunya per la seva circumscripció. Uns

anys més tard, ja durant la Dictadura de Primo de Rivera, va ser processat per un article crític amb l'exèrcit espanyol, i va decidir exiliar-se i viure un temps a l'estranger. Va continuar exercint de corresponçal periodístic, i va iniciar una relació sentimental amb Adi Enberg, ciutadana noruega resident a Barcelona.

El 1925 va ser una fita important en la trajectòria literària de Josep Pla: van aparèixer els seus dos primers llibres, a Edicions Diana: *Coses vistes*, amb un èxit de crítica i públic esclatant, i *Rússia. Notícies de la URSS (Una enquesta periodística)*. Aquests dos llibres són exponents de la prosa planiana: observació i descripció de la realitat més pròxima, crònica viatgera, rebuig aparent de la imaginació, fabulació a partir de fets i personatges reals...

Després de nous viatges per Europa, el 1927 va tornar a Catalunya. Va abandonar *La Publicitat* i va entrar a la redacció del diari conservador *La Veu de Catalunya*, on es va posar a les ordres del polític i mecenes cultural Francesc Cambó. També col·laborava a altres periòdics i, pres per "una diabòlica mania d'escriure", va publicar nous llibres – *Llanterna màgica, Relacions, Cartes de lluny, Cartes meridionals, Madrid. Un dietari, Madrid (L'adveniment de la República)...*–, amb els quals es va convertir en un dels escriptors més rellevants a Catalunya.

Davant la imminència de l'esclat de la guerra civil, va abandonar Madrid, on exercia de corresponçal per a *La Veu*. Ja iniciat el conflicte armat, va fugir a França i Itàlia amb Adi Enberg, que en aquells moments treballava pels serveis d'espionatge franquistes. Durant la guerra, Josep Pla i Adi Enberg es van establir a França i Itàlia, on Pla va treballar a les ordres de Cambó.

Acabada la guerra, Josep Pla i Adi Enberg van retornar a Espanya. Pla es va convertir en un dels directors provisionals de *La Vanguardia*, però en adonar-se de la duresa de la repressió de la dictadura franquista contra la cultura catalana, es va instal·lar a Fornells, prop de Begur. Es va separar d'Adi Enberg, i va iniciar un procés de redescobriments dels seus orígens, allunyat de les convulsions polítiques del moment i de l'efervescència franquista que es vivia a les principals ciutats del país. Durant un temps, Pla va preferir el contacte directe i quotidià amb pagesos i pescadors, un retorn a les essències del país. Per això, es va traslladar un temps a viure a l'Escala i després a Cadaqués.

A partir de 1940, a banda d'acumular proses inèdites, va començar a col·laborar a la revista barcelonina *Destino*, amb la secció "Calendario sin fechas". Aquesta secció, que va convertir Josep Pla en un referent de la publicació i va permetre a l'escriptor mantenir-se econòmicament amb el rendiment de la seva ploma i fidelitzar els seus lectors, es va mantenir ininterrompudament fins el 1976. Durant els primers anys de la dècada dels quaranta, Pla també va publicar diversos llibres en castellà (*Historia de la Segunda República Española, Costa Brava (Guía general y verídica), Las ciudades del mar, Viaje en autobús, Humor honesto y vago, Viaje a pie...*), amb els quals es va

retrobar amb el seu públic. A partir de 1946, moment en què Franco va permetre publicar alguns llibres en català, va tornar a publicar llibres en aquesta llengua: *Cartes de lluny, Viatge a Catalunya, Cadaqués...* De seguida va rebre una resposta entusiasta del públic, que va convertir-lo en una figura de primer ordre per a les lletres catalanes en un període d'enormes dificultats per a la supervivència de l'idioma.

A partir de 1949, Josep Pla va iniciar una estreta col·laboració amb l'editorial Selecta, que es va concretar en la publicació de diversos volums, entre els quals destaquen *El carrer Estret* (premi Joanot Martorell de 1951), *Girona, un llibre de records, Cartes d'Itàlia* i les sèries d'*Homenots*, entre molts altres. Instal·lat finalment al mas Pla de Llofriu, Josep Pla va alternar les seves tasques com a escriptor amb la de col·laborador i reporter per a la revista *Destino*, per a la qual va publicar nombrosos reportatges fruit de viatges a punts diversos del planeta. L'autor sovint feia aquests viatges a bord de petrolers o lents vaixells de càrrega, que li donaven el temps necessari per a la lectura, l'observació, la reflexió i l'escriptura. D'aquesta època són els viatges als Estats Units, Israel, Amèrica del Sud, el golf Pèrsic, l'oceà Índic, l'Atlàntic i el Carib, nous viatges per Europa...

El 1956, Josep Pla va començar el seu primer projecte d'obra completa a l'editorial Selecta de Josep M. Cruzet, dins la qual van aparèixer vint-i-nou títols. El 1962, degut a la prematura mort de l'editor Cruzet, el projecte va quedar estroncat, i no es va reprendre fins el 1966, quan va aparèixer a l'editorial Destino *El quadern gris*, el primer volum de l'Obra Completa definitiva de Josep Pla.

Durant els anys següents, l'allau de premis i reconeixements no es va aturar, malgrat les reticències d'alguns sectors progressistes i catalanistes de la societat catalana, recelosos a la figura de Pla degut a la seva actuació els primers anys del franquisme i a algunes desafortunades i incompreses declaracions en el moment del restabliment de la democràcia. Tot i això, els nous volums de l'Obra Completa eren acollits de forma molt favorable per la crítica i el públic, i rebien nombrosos premis i el reconeixement i admiració dels milers de lectors de la seva obra.

Josep Pla va morir el 23 d'abril de 1981, diada de Sant Jordi, de la festa de la rosa i el llibre a Catalunya. Les més de 30.000 pàgines de prosa catalana que constitueixen els 45 volums de l'Obra Completa són el gran llegat de Josep Pla a la cultura catalana, un monument de la literatura catalana contemporània, i el punt de trobada d'una gernació de lectors que, encara avui, descobreixen per primera vegada o continuen rellegint la literatura de l'autor de Palafrugell.

2. Introducció i objectius

En aquesta proposta didàctica plantegem descobrir, a partir de fragments seleccionats, l'estil descriptiu de Josep Pla centrant-nos, sobretot, en els retrats literaris dels personatges que va tractar al llarg de la seva dilatada trajectòria. Alhora, oferim una oportunitat per a l'autoconeixement a l'alumnat, ja que mitjançant l'exploració de l'estructura i els components lingüístics dels textos model de l'autor empordanès, cada estudiant haurà d'elaborar un autoretrat, tota una invitació, doncs, a l'observació personal i la identificació dels trets més representatius propis en una etapa de gran efervescència emocional, l'adolescència. En aquest sentit, les activitats han estat dissenyades per a nois i noies de 2n d'ESO, tot i que són exportables a la resta de nivells de l'educació bàsica (ESO).

Els objectius que pretenem assolir mitjançant l'execució d'aquestes tasques són els següents:

- Aproximar la figura i l'obra de Josep Pla de manera accessible a l'alumnat d'ESO (també en els cursos inicials).
- Reconèixer, a partir dels fragments proposats, les característiques i recursos de l'estil literari de Josep Pla.
- Participar de manera activa, reflexiva i crítica en els comentaris necessaris per a la construcció de coneixements i la realització de tasques acadèmiques.
- Emprar, amb l'orientació docent, les fonts d'informació adequades per a l'estudi de la trajectòria de l'autor a fi d'obtenir informació fiable a la xarxa.
- Observar-se i observar de manera respectuosa, amb sentit crític i constructiu els trets més identificatius d'un mateix i dels altres.
- Crear, a partir dels textos model, un autoretrat literari seguint les indicacions pautades (estructura, elements lingüístics) amb adequació i correcció.
- Aportar comentaris valuosos per a l'avaluació dels textos d'altri.
- Reflexionar de manera activa i conjunta sobre l'efecte que tenen en nosaltres mateixos i els altres els judicis de valor (etiquetes, prejudicis) que emetem.

3. Competències i sabers

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES I SABERS DE L'ÀMBIT LINGÜÍSTIC

Competències

Segons el Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, en aquest recull d'activitats entorn del retrat literari, aquestes són les competències específiques de l'àmbit lingüístic que es treballen:

- **Competència específica 4**

Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.

- **Competència específica 5**

Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.

- **Competència específica 6**

Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.

- **Competència específica 8**

Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que

permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.

- **Competència específica 9**

Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.

Sabers

Pel que fa als **sabers**, el conjunt d'activitats proposades en aquest dossier mobilitzen destreses principalment, dels àmbits de la comunicació i de l'educació literària. Tot seguit es recullen més detalladament:

COMUNICACIÓ

Gèneres discursius

- Detecció, anàlisi i ús de gèneres discursius de l'àmbit personal (conversa); educatiu de caràcter narratiu, descriptiu, dialogat i expositiu, d'acord amb les propietats textuais (adequació, coherència, cohesió i correcció), i social, parant especial atenció a les xarxes socials i mitjans de comunicació; respecte a l'etiqueta digital; avaluació de riscos de desinformació, manipulació i vulneració de la privacitat a la xarxa. Anàlisi de la imatge i elements paratextuals dels textos icònics, verbals i multimodals.

Processos

- Planificació, redacció, revisió i edició en diferents suports de textos escrits. Correcció gramatical i ortogràfica. Propietat lèxica. Usos de l'escriptura per a l'organització del pensament: presa de notes, esquemes, mapes conceptuals, definicions, resums, etc., en el context de l'aula, de la vida quotidiana i dels mitjans de comunicació, incloses les xarxes, i en les activitats acadèmiques.

- Cerca i selecció de la informació amb criteris de fiabilitat, qualitat i pertinència; anàlisi, valoració, reorganització i síntesi de la informació en esquemes propis i transformació en coneixement; comunicació i difusió de manera creativa i respectuosa amb la propietat intel·lectual. Utilització de plataformes virtuals per a la realització de projectes escolars.

EDUCACIÓ LITERÀRIA

Lectura guiada

- Lectura d'obres rellevants de la literatura juvenil contemporània i del patrimoni literari universal, inscrites en itineraris temàtics o de gènere, que incloguin la presència d'autores i autors, en el context de l'aula i de l'entorn proper que permeti fer la transferència a altres situacions de caràcter literari i cultural amb vincles amb la pròpia vida.
- Relació i contrast entre els elements constitutius del gènere literari i la construcció del sentit de l'obra. Anàlisi bàsica del valor dels recursos expressius; els seus efectes en la recepció.
- Creació de textos a partir de l'apropiació de les convencions del llenguatge literari i en referència a models donats (imitació, transformació, continuació, etc.) en el context de l'expressió dels sentiments, emocions i experiències pròpies.

COMPETÈNCIES TRANSVERSALS

El plantejament d'aquestes activitats neix de la voluntat d'oferir espais de creixement personal i social a través del treball lingüístic i literari, per això queda circumscrita en la següent competència transversal:

3. Competència personal, social i d'aprendre a aprendre

L'alumne o alumna ha de construir un model personal de reflexió i d'acció que li permeti ser progressivament més autònom en l'aprenentatge a través de l'aplicació d'estratègies cognitives, metacognitives i motivacionals.

També ha de conèixer-se ell o ella mateixa, respectar-se i valorar-se; per tant, créixer en l'autoestima i comprendre's i acceptar-se en un context social i plural. Esdevé la base del benestar emocional i social. En aquest sentit, l'alumne o alumna ha d'identificar les emocions que experimenta i regular els sentiments i les conductes que se'n deriven per assolir un estat de benestar personal i social, així com de resiliència. Igualment, ha de poder gestionar els reptes i canvis de la realitat i harmonitzar-los amb els objectius personals.

És important que l'alumne o alumna pugui treballar amb altres persones intercanviant idees i compartint responsabilitats, en un context de respecte i valoració, per tal d'aconseguir un objectiu comú. Implica també la resolució positiva de conflictes (negociació, convivència, respecte, empatia) i l'adaptació social i la convivència, en el context de la cultura de la pau. També implica que participi activament amb altres persones en la realització conjunta d'un projecte o acció, amb actitud cooperativa i

col·laborativa en les tasques dins d'un equip, entenent que es treballa per a un objectiu comú, amb responsabilitat, empatia i respecte per l'altre.

4. Proposta d'activitats

4.1. ACTIVITATS INICIALS

ACTIVITAT 1. Llegeix la següent llista d'oficis. Observa amb atenció les imatges i relaciona cada ofici amb la persona.¹

	pescador		arquitecte
	cuinera		erudit, escriptor
	remitger (mariner)		artista i professor
	poeta		periodista i escriptor

En aquesta activitat proposem fer una observació conjunta i atenta dels diferents personatges retratats, en aquest cas, fotogràficament. Necessitarem, per tant, un projector a l'aula. Entre tots ens fixarem en els trets més destacats de la fisonomia de cada persona retratada: com van vestits, quin posat tenen i quins són els elements que ens ajuden a determinar el seu ofici (en alguns casos no és evident i cal fer conjectures). Es pot aprofitar l'ocasió per comparar

¹ Solucionari a l'Annex.

èpoques, oficis i canvis en les modes en els vestits o els pentinats. És interessant deixar sense resoldre del tot aquesta activitat d'escalfament perquè a partir de la lectura dels fragments proposats en l'activitat següent l'alumant podrà endevinar molt més fàcilment a quin ofici correspon cada imatge.

ACTIVITAT 2. Ara llegeix la descripció d'una d'aquestes persones i, a partir dels trets físics i de caràcter que hi apareixen, digues a qui pot correspondre.

En aquest cas es reparteix un fragment d'un retrat diferent a cada alumne d'un dels retrats escrits per Josep Pla sobre aquests personatges. De manera individual, cadascú haurà de respondre les preguntes proposades. Segurament alguns alumnes compartiran el mateix fragment, fet que afaforeix que les respostes de les preguntes proposades acabin sent més completes. També és per aquest motiu que les preguntes que cal contestar són molt semblants i, fins i tot, poden coincidir del tot: interessa que tota la classe es fixi en l'adjectivació i l'estructura. Un cop feta la lectura i l'anàlisi individual, podem fer reunir en petits grups tots els alumnes que tinguin el mateix fragment. Si ho considerem oportú, en poden preparar la lectura en veu alta.

NOTA: Tot i que la majoria de textos tenen una extensió semblant, n'hi ha algun de més breu que els altres. Podem distribuir aquests fragments als alumnes que tinguin dificultats d'atenció o dislèxia. Si podem, procurem acompanyar-los en la lectura i anticipar-los el lèxic que els presenti més dificultats de comprensió.

Gervasi

Gervasi tenia una cinquantena d'anys quan la torre fou enderrocada. Era un home alt, fort, cellapoblat, amb el color sa i una cara de noblesa que imposava. La desaparició de la taverna antiga, amb les seves taules i bancs correguts, els seus grans bocois plantats a les parets i el sostre de campana, el taulell amb una aixeta i quatre ampolles i porrons de mala mort i la gran xemeneia al fons, li produí una tristesa alternada de moments d'indignació i de ràbia.

Josep Pla. *El quadern gris*. OC I, 151

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, vuit adjectius en aquest text.
- Subratlla tots els verbs que hi apareixen. De quin tipus són, la majoria?
- Prepara la lectura en veu alta d'aquest fragment per llegir-lo a la resta de la classe.

Hermós

Porta una gorra de patró de bou, negra, de seda, una mica de cantó sobre l'orella. Sota la gorra, ara que fa tres dies que no s'ha afaitat, el pèl blanc, com un raspall, punxa sobre la pell negra, presenta un aspecte impressionant de goril·la.

Vol anar-se'n a viure, sol, a Aigua Xelida. Està cansat d'anar a servir. "Qui tingui més que sopi dos cops", diu. Està segur que a Aigua Xelida, amb un bot i quatre cordelles, es guanyarà la vida. "Seré el baró de Cala de Cabres. Ningú no em manarà res. Potser no menjaré gaire, però faré el que em sembli. Per altra part, l'any és dolent. No s'ha agafat cap calamar. Sempre fa mal temps. Quan arribo a casa amb les mans buides penso en el que pensarà donya Rosa i pateixo..."

Aquestes declaracions m'entendreixen. Si realment admiro alguna cosa dels homes, és l'ànima de llibertat que tenen.

Josep Pla. *El quadern gris*. OC I, 147

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, vuit adjectius en aquest text.
- En aquesta descripció s'observen dues parts diferenciades. Què es descriu en cadascuna (és a dir, en quin aspecte del personatge es fa més atenció en cada paràgraf)?

Marieta Batlle

Per alleugerir una miqueta els treballs culinaris de Martinet, solíem utilitzar els serveis de Marieta Batlle i menjàvem al seu establiment, que per la cuina popular, era molt apreciat. La Marieta era una dona voluminosa, amb una mica de bigot, que enraonava amb molta ponderació, feia unes carns d'olles molt fines i, en aquest temps, el congre amb pèsols per no citar altres plats –amb una distinció incomparable. Tenia un toc especial per la cuina –el toc que no es compra ni es ven, el que no es pot descriure, el toc exacte.

Josep Pla. *Navegació d'estiu* dins *Aigua de mar*. OC II, 524

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, cinc adjectius en aquest text.
- Quins són els trets físics que més destaca de la Marieta? Què et semblen els adjectius que l'autor ha triat per descriure'ls (adequats, inesperats, respectuosos, irònics...)?

Trinitat Aldrich

La senyoreta Trinitat Aldrich era soltera. S'acostava a la cinquantena. Era apersonada i voluminosa, anava molt ben vestida, pentinat important però no gens exagerat, tenia les faccions normals i hospitalàries, comprensives, sempre que no es tractés de coses de la santa mare Església. Era lleugerament herpètica. Tenia una situació econòmica clara, vivia sola (amb el servei), la seva expressió era amable i abundant i, a pesar de formar part de l'estament de la propietat rústica, totes les seves maneres eren burgeses.

La senyoreta Trinitat –que així era anomenada a la Bisbal– escrivia poesies. [...] La senyoreta Aldrich fou una gran persona, una excel·lent mestressa de casa, una figura de senyora tolerant, comprensiva i amable. No crec que ella mateixa donés cap classe d'importància a la poesia que escrivia i encara menys als jocs florals, dels quals, en els últims anys de la seva vida, la feren, algunes vegades, del jurat. La literatura fou per a ella un al·licient de la societat, una manera de tenir amics, un element de valoració del passat i de la seva història i de l'entregent coetani. Tingué una idea prou alta de la literatura.

Josep Pla, *Retrats de passaport*, OC XVII, p. 25-29 (Selecció)

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, dotze adjectius diferents en aquest text.
- En aquesta descripció s'observen dues parts diferenciades. Què es descriu en cadascuna (és a dir, en quin aspecte del personatge es fa més atenció en cada paràgraf)?

Joan Baptista Coromina

Coromina era un home petit, les cames una mica entre parèntesis, la pell bruna, el pèl molt fort, una gesticulació fenomenal, una mobilitat de faccions extrema, els ulls molts vius. Tenia una mirada molt diversa: de vegades oliosa i com perfumada, altres de pedra fosca i dura. El dibuix de les seves faccions era d'un meridionalisme perfecte: tenia els llavis i els pòmuls admirables, el clatell i la línia del cap finíssims, el front treballat i ample, els cartílags del nas i la barbata i les orelles que semblaven fets expressos. A Girona havia portat barba, els cabells llargs i xalina.

[...] Era un home petit certament, però era un home molt guapo. Al seu costat, al cafè, els amics semblaven tenir una cara en formació, sense estil, de pòmuls incorrectes passablement estranys i absolutament grotescos.

Josep Pla, *Retrats de passaport*, OC XVII, p. 31-32 (Selecció)

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, quinze adjectius diferents en aquest text.
- En aquesta descripció s'observen dues parts diferenciades. Què es descriu en cadascuna (és a dir, en quin aspecte del personatge es fa més atenció en cada paràgraf)?
- Què et semblen els adjectius que l'autor ha triat per descriure la mirada d'aquest personatge (són adequats, inesperats, respectuosos, irònics...)?

Carles Rahola

Carles Rahola és un home alt, pàl·lid, amb un punt de macilèncià. Sobre el nas desproveït d'impertinència, hi porta uns vidres muntats a l'aire lligats a la corba d'un cordonet, darrere dels quals es veuen uns ulls miops i somniosos. Els cabells, tirats en desordre cap enrere. Una xalina flàccida li penja sota un sotabarba incipient. Un vestit fúnebre i negre se li lliga amb un bigoti trist. Tot i que sol caminar amb el cap enlaire, mirant els núvols, les mans al darrere, arrossegant una mica els peus, causa la impressió d'un home corbat i aclapat.

[...] Enraonava opacament i pausada, sense gesticulació, amb la sonsònia d'un detallisme precís. [...] No em cansava mai d'escoltar-lo; era un encís. [...] Rahola és un humanista madur, o sigui un home civilitzat. És un d'aquells homes que són per a tothom una joia de l'esperit, i si el teniu per amic i company us fa ésser, sense adonar-vos-en, discret, prudent i benparlat.

Josep Pla, *Retrats de passaport*, OC XVII, p. 46-49 (Selecció)

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, quinze adjectius diferents en aquest text.
- En aquesta descripció s'observen dues parts diferenciades. Què es descriu en cadascuna (és a dir, en quin aspecte del personatge es fa més atenció en cada paràgraf)?

- Segons l'última oració del segon paràgraf, consideres que el senyor Rahola era una bona companyia per a l'autor? Per què? Explica-ho amb les teves pròpies paraules.

Antoni Gaudí

Sobre Gaudí hi ha una immensa quantitat de papers escrits. Cada dia en surten de nous, a tot arreu –en els països més allunyats de la terra. La glòria de Gaudí va en augment. Gaudí és el català del seu temps que, havent estat més entranyablement adherit primer a Catalunya i després al Mediterrani, té una dimensió universal més vasta, una volada d'arc d'obertura més llarguera.

Des de molts punts de vista, en tot cas, Gaudí és inseparable del moviment modernista; no pas inseparable del que podríem anomenar el credo modernista, sinó de les condicions de llibertat folgada, que feren possible el moviment. Gaudí, però, fou un modernista d'una personalitat tan enorme, que en fou una branca infinitament més important que la soca mateixa.

Josep Pla. *Homenots* (sisena sèrie). Ed. Selecta, 1956 (Selecció)

- Hi ha alguna paraula que no entenguis? Busca-la i copia'n el significat.
- Encercla, com a mínim, deu adjectius diferents en aquest text.
- Què és, segons el teu parer, el que més es destaca d'Antoni Gaudí en aquest fragment?

ACTIVITAT 3. Anàlisi de text. Quines característiques comunes s'observen en totes les descripcions que has treballat? Fes-ne una llista tan completa com puguis, tenint en compte les aportacions de la resta de companys.

L'objectiu d'aquesta activitat és posar en comú en gran grup els elements que cada alumne/a ha pogut identificar en el fragment que ha treballat, a partir de les preguntes de treball que ha contestat individualment i que ha compartit amb la resta de companys. Amb aquesta estratègia també s'aconsegueix bastir conjuntament una llista dels principals trets característics observats en els retrats de Pla, cosa que permet identificar l'estil literari de l'autor. Aquestes són algunes de les principals idees que, , si no afloren amb les diferents aportacions, ajudarem a extreure:

- *Tots han estat descrits pel mateix autor: Josep Pla*
- *Descripció de persones/personatges coneguts i tractats personalment*

- *Prosopografia: descripció dels trets físics o aspecte exterior d'una persona*
- *Etopeia: descripció del caràcter/personalitat*
- *Ús ric i precís dels adjectius: observació aguda de l'entorn*
- *Presència de comparacions, metàfores i imatges*
- *Subjectivitat: descripcions literàries, des d'un punt de vista personal*
- *A partir de l'anècdota, la conversa o l'activitat extreu conclusions sobre el caràcter i la personalitat*
- *Textos escrits en tercera persona (verbs, pronoms, determinants)*
- *Ús de la ironia*
- *Hi ha més homes retratats que no pas dones*

És interessant que cada aspecte que es vagi destacant i incloent en aquesta llista quedi ben il·lustrat amb exemples dels fragments llegits. Això permet comprovar de manera molt clara que tots aquests són elements molt presents l'obra de Josep Pla i, per tant, són els ingredients principals que ens permetran reconèixer l'estil literari d'aquest autor.

ACTIVITAT 4. Reflexió literària. Josep Pla va reflexionar i escriure molt sobre el seu procés d'escriptura. Llegeix aquestes idees i digues si hi estàs d'acord i per què.

- a) És gairebé segur que la feina més difícil de l'ofici d'escriure és l'adjectivació.
- b) Escriure vol dir descriure, amb la màxima intel·ligibilitat possible. Jo crec que aquesta manera és la més difícil i complicada. Altres creuen que és al revés.
- c) S'ha d'escriure amb llibertat, amb gust, amb plaer, però amb la màxima observació possible.

Aquesta activitat es pot plantejar de manera oral o escrita. Es pot aprofitar l'avinentsa per comprovar quants alumnes de l'aula escriuen regularment, en quin format i per quin motiu. També es poden formular qüestions sobre la creació literària (ficció vs. realitat) o la necessitat de tenir un bon cabal lèxic per poder expressar amb precisió i claredat allò que es vol descriure o explicar.

ACTIVITAT 5. Investiga qui va ser Josep Pla. Consulta l'apartat "Biografia" del web de la Fundació Josep Pla (<https://fundaciojoseppla.cat/>) per respondre aquestes preguntes essencials²:

1. Lloc i data de naixement:

² Solucionari a l'Annex.

2. L'any 1913 va començar els estudis de Ciències a la Universitat de Barcelona, però no els va acabar. De què es va acabar llicenciant?
3. On va fer la seva primera feina com a corresponsal? Per a quin mitjà?
4. Com es titula la seva primera obra, publicada l'any 1925?
5. Quin any comença a col·laborar setmanalment amb la revista Destino? Quant temps va durar aquesta relació?
6. Com a corresponsal, va fer molts viatges per Europa i també per tot el món. Escriu el nom de 10 països i ciutats diferents visitats entre els anys 1950-1960.
7. On es va instal·lar definitivament l'any 1948? En quina comarca es troba? Actualment es pot visitar?
8. Escriu el nom d'alguns dels premis que va rebre a partir de l'any 1967.
9. Quan i on va morir?
10. Quants volums es recullen en la seva Obra Completa?

4.2. ACTIVITATS DE DESENVOLUPAMENT

ACTIVITAT 6. Activitat de comprensió lectora. Ara, llegeix aquests fragments de l'autoretrat que Josep Pla va escriure's l'any 1918, a petició de la senyora Lola S. Després, contesta les preguntes de comprensió.

L'extensió de l'autoretrat complet és segurament inabastable en una classe ordinària, per aquest motiu proposem que cada docent en seleccioni els fragments que consideri que poden resultar més significatius o entenedors per a l'alumnat. Si es vol, també es pot repartir el text entre diferents parelles de treball, de manera que cada equip en treballi un paràgraf i, en conjunt, s'agrupin en dos blocs: aquells que han llegit i treballat fragments sobretot dedicats a la descripció dels trets físics i aquells altres que han llegit i treballat els paràgrafs relacionats amb l'ofici d'escriure i les reflexions de caire més personal.

Josep Pla

Alçada: 1 Metre 74. Acceptant la classificació de Retzius, el meu crani tendeix notòriament a la braquicefàlia. Sóc un cap curt i afegiré que sóc un cap gros. El meu cap està abundantment poblat de cabells. M'hauria estat absolutament indiferent no tenir-ne, però estic predestinat, segons una profecia formulada per un perruquer del carrer de Cavallers a la meva mare, quan jo era petit, a tenir cabells tota la vida. Fins a la mort, doncs, tindrè cabells, i això haurà estat, per als meus progenitors, principalment un pretext d'orgull i de satisfacció positiu. És poca cosa, si voleu, però sempre val més d'acontentar-se amb el que hom té.

No tinc pas un front espaiós, enorme, fugitiu, suggeridor (hipotètic) d'una poderosa intel·ligència, segons els tòpics de la novel·lística. Tinc un front normal, dret i vertical al pla de la terra. Els meus cabells no són pas completament rossos ni acusadament negres. Són un entremig. D'aquest front, tot baixant, se'n desprèn un nas que en altres temps fou molt correcte, finament dibuixat de cartílags. [...] De llavors ençà, el meu nas, una mica aixafat d'un cantó, ha perdut la seva correcció inicial i no presenta el menor interès.

Sota les celles poblades i les pestanyes desproveïdes de llargada, de corba romàntica i de caient fascinator, els ulls, petits, tancats dins d'una incisió d'esclatxa de guardiola, tenen una certa vivacitat, molta mobilitat, i són --segons m'han dit-- molt impressionables, tant a la visió exterior com als reflexos interns. Són uns ulls sense educació i sense hipocresia, que em traeixen, sembla, a cada moment. Aquest defecte dels meus ulls és característic de les meves faccions, extremament mòbils --d'una mobilitat tan acusada que sempre que algun amic dibuixant m'ha volgut fer un retrat de cara ho ha hagut de deixar córrer ràpidament. És trist no poder disposar d'unes faccions estàtiques, fixes i acadèmiques, d'un mecanisme facial impassible. Perquè, de què serveixen unes faccions així? [...]

Tinc la boca grossa, els llavis notòriament molsuts i una dentadura excel·lent. Les orelles, normals i molt poc separades del crani. Maxil·lar fort --encara que sense cap exageració de volenterisme hipotètic. La relació que pugui tenir el maxil·lar amb la voluntat de la persona que el presenta és un altre tòpic gratuït, de la novel·lística. Una piga situada sota el pòmul esquerre --una piga notòriament meridional i escandalosa-- contribueix a la mobilitat de les meves faccions... i ja tornem a ésser en el que dèiem fa un moment. Sí; la mobilitat de les meves faccions ha estat i és una de les obsessions de la meua vida. Estic parlant de mi, senyora, com si parlés d'una persona totalment deslligada de la meua existència --com si es tractés d'un personatge de novel·la. És una autèntica desgràcia tenir unes faccions tan comprometedores. La volumetria de la meua cara pot passar de la serietat més reflexiva a l'esponjament més entendrit i pueril, de la indiferència més glacial a l'angoixa més viva, amb una rapidesa estranyíssima. Així, les meves faccions conspiren en tot moment contra l'estabilitat dels meus sentiments, fan suposar a la gent que em tracta que el meu sistema d'afeccions i tendències no té seguretat ni una base fixa. Em consideren un home voleiadís i fugisser, superficial, enigmàtic, insegur i errívol. D'ací ha sortit la teoria de la meua frivolitat cínica. [...]

Algunes senyoretetes m'han dit que tinc les mans ben fetes. M'hauria desagradat, certament, tenir els dits espessos i deformes i una mà botida --la mà que se sol atribuir als carnissers; però he d'advertir-li que si la naturalesa m'hagués donat un altre utilitatge tàctil no m'hauria fet pas perdre una hora de dormir. En els cercles més aristocràtics i d'una aparença -almenys- d'ancianitat més aquilotada he vist moltes mans de carnissers. Calço un 38-39. Tinc un peu petit i bonic i, malgrat tenir un cap tan gros, la meua cama és més aviat fina. [...] No es pot pas negar: tinc el cap gros. En realitat, tinc el cap gros, l'estómac petit, la boca vulgar i el cor divers. De vegades tinc la llàgrima inexplicablement fàcil -simple reflex incontrolable de la víscera cordial sobre els lacrimals. Aquesta facilitat lacrimal, sobretot en el seu primer període -la humectació-, que és el que fa més efecte, m'ha valgut algunes escenes d'adhesió femenina que potser m'hauria convingut més eludir. [...]

M'interessa molt més la ciència que la metafísica i la teologia. Sempre he donat molta importància, des del punt de vista de la salut i de la higiene, al dormir. En realitat, crec que el dormir és més important que el menjar, que la satisfacció de qualsevol altra necessitat física. Això, és clar, no es pot dir a una senyora, perquè les senyores els volen, de vegades, desperts. Però ¿què hi farem si l'ànsia del dormir ho venç tot, fins les inclinacions que semblen més fermes i tenen una aparença més granítica? En tot cas, quan dormo les hores necessàries em sento més correcte i més construït. Si dormo precàriament i en desordre, la fatiga, l'enervament, el malestar físic, l'inflament de les venes, em poden portar a cometre accions insensates, a formular un llenguatge desproveït de mesura, a establir judicis més gratuïts del que solen ésser els habituals i humans judicis. [...]

En definitiva, sóc un home d'aquest país, del matís marítim d'aquest rodal europeu, amic de la mitja tinta, de la pluja i de la grisalla, més irònic que dialèctic, més contemplatiu que enderiat. Crec, en tot cas, que hi ha dèries més importants. [...] La meva característica profunda és la feblesa --i la feblesa és perillosa, perquè pot contenir tants de gèrmens d'injustícia--. Em sento una larva que no s'acaba de construir. Estic sempre dominat per una cosa o l'altra que no m'és plausible ni grata, i no me'n puc passar. Conec les causes dels meus mals negocis i dels meus passos en fals i no arribo a esmenar-me. M'enamoro de les dones el dia abans d'enganyar-me. Ofenc, sense voler, persones que estimo i tinc una secreta debilitat pels meus enemics declarats. [...]

Escric des de criatura, però l'escriure és en mi una activitat artificiosa i sobreposada. No tinc pas una idea clara --i això sembla que passa a molta gent-- del que hauria de fer en la vida, i sobretot del que em convindria. Això no obstant, aquesta afició em deforma, ha creat, dins del meu jo íntim i espontani, una persona estranya, que moltes vegades ni jo mateix no comprenc el que té a veure amb mi, tantes diferències hi constato. En virtut d'aquest desdoblament, resulta que si jo, per naturalitat, sóc un ésser feble i míser, quan tinc una ploma a la mà esdevinc dionisiac i ofensiu, entro en un estat d'exaltació silenciosa i sóc capaç de mantenir una posició fins a les darreres conseqüències. Com s'ha d'entendre tot això? Què vol dir? [...]

Així, voldria estar gras i estic magre; voldria saber coses i no trobo companys; voldria discutir i tot és tancat. La situació és còmica i desgraciada. D'aquesta lamentable situació, en prové l'aire que tinc d'home desvagat que cerca feina i no en troba. Per això, [...] no estic bé enlloc i vaig pel món com una ombra errant.

Josep Pla, *El quadern gris*. OC I, p. 187-195 [fragments seleccionats]

- **Tria tres paràgrafs diferents del text i encercla-hi tots els adjectius que trobis.**
- **Diries que l'autor té sentit de l'humor? On ho observes?**

En la descripció del cap i dels cabells, en la manera com expressa que els ulls el traeixen o l'observació sobre els dits de carnisser entre figures notables dels cercles més aristocràtics, entre d'altres.

- **Quin aspecte es destaca més clarament en cada paràgraf?**

El cap, els cabells, el front, les mans, els ulls/la mirada, la boca, les mans... però també: els seus interessos intel·lectuals, l'ofici d'escriure o les febleses personals.

- **Quina diferència principal hi ha entre aquest retrat i els anteriors? En quins elements del text ho observem?**

És un autoretrat perquè està escrit en primera persona. Ho observem, sobretot, en els verbs (primera persona del singular), els determinants possessius i els pronoms personals.

- **A partir d'aquesta descripció, creus que és una persona que es coneixia bé a si mateixa? Per què?**

Resposta oberta

- **Què et suggereix l'últim paràgraf?**

Les contradiccions són inherents a l'ésser humà. També un escriptor de renom, reconegut i valorat, pot sentir-se (o almenys fer-ho veure mitjançant allò que escriu) ple d'interrogants i desitjos insatisfets.

Resposta oberta.

ACTIVITAT 7. Reflexió personal i debat en petit grup. Comenta amb els companys/es del teu grup aquesta reflexió. Digueu si hi esteu d'acord o no i per què.

Escriure una descripció que ens defineixi pot ser una tasca complicada: cal afinar molt la capacitat d'introspecció i expressar de manera honesta com som i com ens comportem. Tot i això, no hi ha cap altra persona que ens conegui tant com nosaltres mateixos. Al cap i a la fi, l'única persona amb qui no podem fingir el que no som, és un mateix.

Aquest breu debat es presenta com a pont entre tot el que s'ha treballat fins ara (comprensió lectora, textos model, descobriment de l'autor) i el que caldrà fer a partir d'ara (creació literària, textualització, observació i expressió escrita). L'última afirmació d'aquesta reflexió activa i anima força el debat, si és així, procurem fomentar que tothom hi participi en algun moment, tot compartint amb experiències personals i reflexions individuals en veu alta.

ACTIVITAT 8. Activitat de creació literària. Ara et toca a tu! Segueix amb atenció les següents indicacions per elaborar la primera versió del teu autoretrat. És una bona oportunitat per conèixer-te més bé i per presentar-te a la resta d'una manera original. L'estil de Josep Pla pot ajudar-te i també... una *selfie* que creguis que et mostra tal com ets.

✓ 👁 ✕

1	Observa't amb atenció i sense pressa. Quins són els teus trets més característics? Fixa't bé en els físics com en els de personalitat.	
2	En primer lloc, crea una llista dels trets físics que t'identifiquen més. Centra't en els que creguis que et fan diferent de la resta. Valora com ets, tant el que t'agrada més de tu com allò que preferiries que fos	

	diferent.	
3	A continuació, elabora una altra llista de les teves característiques psicològiques , aquelles que et defineixen (positives i negatives) i que et fan únic en caràcter i personalitat.	
4	Escriu un text de dos paràgrafs i 150 paraules com a màxim. Ha de ser complet, ordenat i coherent. Utilitza adjectius originals i precisos, afegeix també alguna comparació expressiva.	
5	Revisa el text: respecta la puntuació, afegeix marcadors discursius, corregeix l'ortografia, fixa't en la precisió lèxica, evita les repeticions utilitzant sinònims i altres expressions.	

ACTIVITAT 9. Revisió del text: coavaluació³. Ara que tens la primera versió escrita, intercanvia el teu text amb un company/a. Seguint les [graelles de revisió](#), fes comentaris constructius perquè tothom pugui millorar el seu autoretrat.

4.3. ACTIVITATS DE TANCAMENT

ACTIVITAT 10. (Des)etiquetem-nos! Dinàmica de cohesió de grup⁴. Actualment vivim en un món ple d'etiquetes, tant en el nostre entorn quotidià com a les xarxes socials. Ara et proposem revisar quin és el pes que tenen aquestes etiquetes sobre cadascú, revisar quines creus que són les teves i decidir quines et quedes i quines prefereixes deixar de banda.

A Josep Pla se l'ha etiquetat amb [paraules com aquestes](#): esquerp, murri, "un pagès sofisticat per la cultura", grafòman, escèptic, solitari, misogin, traïdor...

- Què en penses?
- Creus que el representen?

³ Graella de revisió a l'annex

⁴ Es recomana dur a terme aquesta activitat en grups que ja faci temps que treballen junts, amb dinàmiques internes i rols individuals consolidats.

- Quina etiqueta li posaries tu?

Ara, cadascú escriurà en una etiqueta d'un color diferent un adjectiu o expressió seguint aquestes indicacions:

- Un tret que creus que et defineix i t'agrada.
- Una característica que també et representa però no t'agrada o vols canviar.
- Un element que els altres destaquen de tu i t'agrada o creus que et representa.
- Una característica que els altres diuen de tu que no t'agrada, no et representa, preferiries eliminar.

Tot seguit, cadascú es penja totes les etiquetes de manera ben visible i ens les llegim els uns als altres. Al cap d'uns minuts, seiem en rotllana i, seguint el ritme del docent i respectant el torn de paraula i les intervencions dels altres companys i companyes, cadascú llegeix l'etiqueta que correspon a cada indicació. Si algú vol treure's alguna de les etiquetes que porta, pot deixar-la en un pot o capsa buida que hi haurà al centre de la rotllana.

Aquesta activitat requereix molt de respecte i honestat, tant cap a un mateix com cap als altres. Poden sorgir manifestacions reveladores i inesperades. És una activitat molt adient per a la sessió de tutoria de grup: enforteix el vincle entre iguals, es posen paraules a inquietuds que de vegades fa temps que roseguen l'estudiant i tothom s'exposa obertament a la mirada dels altres i a la d'un mateix/a. És molt recomanable que la persona que condueix l'activitat també hi participi activament.

ACTIVITAT 11. Exposició final: RETRATATS!

- Selecciona el fragment que més et representa del teu autoretrat literari, la part que més t'agrada o aquella de la qual et sents més satisfet.
- Retoca la teva autofoto amb un filtre artístic⁵: llapis, aquarel·la, grafitti...
- Fes una composició amb tots els materials: text, imatge i etiquetes.
- Completeu un mural coral a l'aula i convideu els professors del grup a deixar-hi més etiquetes si ho volen.

⁵ Caldrà tenir en compte els drets d'imatge i la política de privacitat i protecció de dades. Assegurem-nos que el centre disposa de l'autorització signada pels corresponents adults responsables, només així podrem emprar amb usos pedagògics fotografies de l'alumnat així com imatges de les seves produccions literàries o artístiques.

5. Recursos atenció a la diversitat

Tenint en compte la diversitat a l'aula podem plantejar-nos recursos com els següents:

- Alumnat nouvingut: fulls de treball amb vocabulari bàsic sobre la descripció física i de personalitat. Per a la producció escrita, que poden preparar amb ajuda d'algun traductor en línia, caldrà ajustar els criteris d'avaluació.
- Pel que fa a l'alumnat amb dificultats d'atenció, de comprensió lectora o dislèxia, el dossier té activitats força pautades i dirigides. Procurarem assegurar-nos que aquests alumnes hagin entès correctament els enunciats de cada activitat i els proporcionarem sempre els fragments més curts i, si pot ser, amb ajuda de vocabulari i algun exemple resolt.
- Per a l'alumnat amb més destreses i aptituds lingüístiques podem proposar activitats complementàries com ara la redacció del retrat d'alguna figura rellevant per a ells (a l'estil dels *Retrats de passaport*). Procurarem que sigui algú de l'entorn més o menys proper o local, per afavorir que puguin fer-li una entrevista en profunditat i d'aquesta manera fer una redacció més fidedigna i curosa.

6. Transversalitat amb altres matèries

Aquesta proposta didàctica es pot enriquir molt amb la intervenció i col·laboració d'altres matèries del curs. Les activitats plantejades en aquest dossier, entre moltes altres opcions, es poden completar amb activitats com aquestes:

- Educació Visual i Plàstica: creació d'un autoretrat artístic per acompanyar el text.
- Tutoria: activitats de cohesió de grup, autoconeixement, respecte, empatia, igualtat...
- Tecnologia, Robòtica: creació d'un avatar o publicació en un compte d'alguna xarxa social digital popular o galeria virtual els retrats més reeixits.

7. Model de Comentari de text

Josep Pla

Alçada: 1 Metre 74. Acceptant la classificació de Retzius, el meu crani tendeix notòriament a la braquicefàlia. Sóc un cap curt i afegiré que sóc un cap gros. El meu cap està abundantment poblat de cabells. M'hauria estat absolutament indiferent no tenir-ne, però estic predestinat, segons una profecia formulada per un perruquer del carrer de Cavallers a la meva mare, quan jo era petit, a tenir cabells tota la vida. Fins a la mort, doncs, tindrè cabells, i això haurà estat, per als meus progenitors, principalment un pretext d'orgull i de satisfacció positiu. És poca cosa, si voleu, però sempre val més d'acontentar-se amb el que hom té.

No tinc pas un front espaiós, enorme, fugitiu, suggeridor (hipotètic) d'una poderosa intel·ligència, segons els tòpics de la novel·lística. Tinc un front normal, dret i vertical al pla de la terra. Els meus cabells no són pas completament rossos ni acusadament negres. Són un entremig. D'aquest front, tot baixant, se'n desprèn un nas que en altres temps fou molt correcte, finament dibuixat de cartílags. [...] De llavors ençà, el meu nas, una mica aixafat d'un cantó, ha perdut la seva correcció inicial i no presenta el menor interès.

Sota les celles poblades i les pestanyes desproveïdes de llargada, de corba romàntica i de caient fascinator, els ulls, petits, tancats dins d'una incisió d'esclatxa de guardiola, tenen una certa vivacitat, molta mobilitat, i són --segons m'han dit-- molt impressionables, tant a la visió exterior com als reflexos interns. Són uns ulls sense educació i sense hipocresia, que em traeixen, sembla, a cada moment. Aquest defecte dels meus ulls és característic de les meves faccions, extremament mòbils --d'una mobilitat tan acusada que sempre que algun amic dibuixant m'ha volgut fer un retrat de cara ho ha hagut de deixar córrer ràpidament. És trist no poder disposar d'unes faccions estàtiques, fixes i acadèmiques, d'un mecanisme facial impassible. Perquè, de què serveixen unes faccions així? [...]

Tinc la boca grossa, els llavis notòriament molsuts i una dentadura excel·lent. Les orelles, normals i molt poc separades del crani. Maxil·lar fort --encara que sense cap exageració de volerisme hipotètic. La relació que pugui tenir el maxil·lar amb la voluntat de la persona que el presenta és un altre tòpic gratuït, de la novel·lística. Una piga situada sota el pòmul esquerre --una piga notòriament meridional i escandalosa-- contribueix a la mobilitat de les meves faccions... i ja tornem a ésser en el que dèiem fa un moment. Sí; la mobilitat de les meves faccions ha estat i és una de les obsessions de la meua vida. Estic parlant de mi, senyora, com si parlés d'una persona totalment deslligada de la meua existència --com si es tractés d'un personatge de novel·la. És una autèntica desgràcia tenir unes faccions tan comprometedores. La volumetria de la meua cara pot passar de la serietat més reflexiva a l'esponjament més entredit i pueril, de la indiferència més glacial a l'angoixa més viva, amb una rapidesa estranyíssima. Així, les meves faccions conspiren en tot moment contra l'estabilitat dels meus sentiments, fan suposar a la gent que em tracta que el meu sistema d'afeccions i tendències no té seguretat ni una base fixa. Em consideren un home voleiadís i fugisser, superficial, enigmàtic, insegur i errívol. D'ací ha sortit la teoria de la meua frivolitat cínica. [...]

Algunes senyoretetes m'han dit que tinc les mans ben fetes. M'hauria desagradat, certament, tenir els dits espessos i deformes i una mà botida --la mà que se sol atribuir als carnissers; però he d'advertir-li que si la naturalesa m'hagués donat un altre utilitatge tàctil no m'hauria fet pas perdre una hora de dormir. En els cercles més aristocràtics i d'una aparença -almenys- d'ancianitat més aquilota he vist moltes mans de carnissers. Calço un 38-39. Tinc un peu petit i bonic i, malgrat tenir un cap tan gros, la meua cama és més aviat fina. [...] No es pot pas negar: tinc el cap gros. En realitat, tinc el cap gros, l'estómac petit, la boca vulgar i el cor divers. De vegades tinc la llàgrima inexplicablement fàcil -simple reflex incontrolable de la víscera cordial sobre els lacrimals. Aquesta facilitat lacrimal, sobretot en el seu primer període -la humectació-, que és el que fa més efecte, m'ha valgut algunes escenes d'adhesió femenina que potser m'hauria convingut més eludir. [...]

M'interessa molt més la ciència que la metafísica i la teologia. Sempre he donat molta importància, des del punt de vista de la salut i de la higiene, al dormir. En realitat, crec que el dormir és més important

que el menjar, que la satisfacció de qualsevol altra necessitat física. Això, és clar, no es pot dir a una senyora, perquè les senyores els volen, de vegades, desperts. Però ¿què hi farem si l'ansia del dormir ho venç tot, fins les inclinacions que semblen més fermes i tenen una aparença més granítica? En tot cas, quan dormo les hores necessàries em sento més correcte i més construït. Si dormo precàriament i en desordre, la fatiga, l'enervament, el malestar físic, l'inflament de les venes, em poden portar a cometre accions insensates, a formular un llenguatge desproveït de mesura, a establir judicis més gratuïts del que solen ésser els habituals i humans judicis. [...]

En definitiva, sóc un home d'aquest país, del matís marítim d'aquest rodal europeu, amic de la mitja tinta, de la pluja i de la grisalla, més irònic que dialèctic, més contemplatiu que enderiat. Crec, en tot cas, que hi ha dèries més importants. [...] La meva característica profunda és la feblesa --i la feblesa és perillosa, perquè pot contenir tants de gèrmens d'injustícia--. Em sento una larva que no s'acaba de construir. Estic sempre dominat per una cosa o l'altra que no m'és plausible ni grata, i no me'n puc passar. Conec les causes dels meus mals negocis i dels meus passos en fals i no arribo a esmenar-me. M'enamoro de les dones el dia abans d'enganyar-me. Ofenc, sense voler, persones que estimo i tinc una secreta debilitat pels meus enemics declarats. [...]

Escric des de criatura, però l'escriure és en mi una activitat artificial i sobreposada. No tinc pas una idea clara --i això sembla que passa a molta gent-- del que hauria de fer en la vida, i sobretot del que em convindria. Això no obstant, aquesta afició em deforma, ha creat, dins del meu jo íntim i espontani, una persona estranya, que moltes vegades ni jo mateix no comprenc el que té a veure amb mi, tantes diferències hi constato. En virtut d'aquest desdoblament, resulta que si jo, per naturalitat, sóc un ésser feble i míser, quan tinc una ploma a la mà esdevinc dionisiac i ofensiu, entro en un estat d'exaltació silenciosa i sóc capaç de mantenir una posició fins a les darreres conseqüències. Com s'ha d'entendre tot això? Què vol dir? [...]

Així, voldria estar gras i estic magre; voldria saber coses i no trobo companys; voldria discutir i tot és tancat. La situació és còmica i desgraciada. D'aquesta lamentable situació, en prové l'aire que tinc d'home desvagat que cerca feina i no en troba. Per això, [...] no estic bé enlloc i vaig pel món com una ombra errant.

Josep Pla, *El quadern gris*. OC I, p. 187-195 [fragments seleccionats]

El text proposat consisteix en una descripció física de l'aspecte de Josep Pla elaborada pel mateix autor, i inclosa al dietari *El quadern gris*. És, per tant, un autoretrat inicialment físic al qual, com veurem, Pla hi va sumant aspectes de la seva personalitat i caràcter, relacionant-los amb els seus avantpassats.

En els primers paràgrafs, el text assenyalava els trets facials considerats més característics pel dietarista: el pla descriptiu és lineal, començant per una breu ressenya de les dimensions del cap, i descrivint després, amb alguna referència tècnica, els cabells. Ja després de les primeres frases, l'autor comença a incloure comentaris que il·lustren i donen color a la descripció, a través d'associacions d'idees i l'adjectivació; valoracions sobre familiars amb els quals estableix semblances, etc. Tot seguit, l'enfocament va descendint pel rostre, a mb una tècnica que té ressons cinematogràfics: dels cabells passem a la descripció del front, les celles, el nas i els ulls, que va caracteritzant de forma personal, a través de comentaris que expressen les seves pròpies opinions sobre el seu aspecte i tarannà. N'és un exemple la pregunta retòrica que trobem al final del tercer paràgraf.

En els fragments següents, l'autor continua explorant aquests recursos en la descripció de la boca, alternant un punt de vista aparentment objectiu amb les consideracions i valoracions sobre la seva persona. Cal destacar aquí el to baix que desprèn la veu narrativa, que

aconsegueix crear una atmosfera d'intimitat i complicitat en el lector mentre desenvolupa l'autocrítica. Les afirmacions suaus ("llavis notòriament molsuts i una dentadura excel·lent") s'alternen amb altres més punyents ("És una autèntica desgràcia tenir unes faccions tan comprometedores"), en un contrast que afavoreix l'avenç de la descripció. En aquest sentit, la usual aplicació d'adjectius sensuals i que estableixen associacions inesperades pròpia de l'autor és un altre factor que contribueix a la vivacitat expressiva del text.

Després de la valoració del rostre, Pla aborda el comentari de les mans, qualificades, segons alguns "senyoretetes", de "ben fetes", constatació que sembla plaure al dietarista. En el repàs de les dimensions del seu cap, cames i les mans, l'autor contraresta les valoracions positives amb una afirmació contundent: "tinc el cap gros, l'estómac petit, la boca vulgar i el cor divers". Aquesta sentència és contraposada a una afirmació aparentment física, però que en realitat ens indica la sensibilitat i tendència a l'emoció de l'autor del text: "De vegades tinc la llàgrima inexplicablement fàcil -simple reflex incontrolable de la víscera cordial sobre els lacrimals".

En la part final del text, i com ha anat insistint al llarg dels paràgrafs, l'autor repassa diversos aspectes de la seva personalitat, que el lector pot interpretar amb certa facilitat malgrat no esmentar-los explícitament: escepticisme, cinisme, sensualitat, hedonisme, ironia, tendència a l'enamorament... Tots aquests aspectes, però, estan al servei de l'autodefinició com un "home d'aquest país, del matís marítim d'aquest rodal europeu", frase que sintetitza la vinculació de Pla amb el territori, i a la qual ha volgut sotmetre tota la intenció de la descripció. Al capdavant, l'autor ha projectat una determinada imatge de la seva personalitat a través de la paraula, per presentar-se com un home profundament arrelat a l'esperit del país i, com conclourà a la part final del text, profundament dedicat i obsessionat per la literatura, a la qual sotmet tota la resta de passions, convertit en un home errant, que no aconsegueix estar satisfet enlloc, excepte, podem deduir, quan està escrivint.

[565 paraules]

8. Josep Pla, «El retrat literari»

Des de fa molts anys que llegeixo i rellegeixo les *Memòries* de Saint-Simon, quan se'm fan assequibles. ¿Serà possible de tenir algun dia una edició completa, manejable, econòmicament no prohibitiva? No sé pas si existeix. Jo, en tot cas, no la conec. No tinc pas coneixements per a saber la importància històrica de les «Memòries». El que sembla indiscutible és que els retrats dels personatges del seu temps que hi són continguts tenen un relleu prodigiós i potser –com a retrats literaris– no han estat superats. Són extraordinaris, treballats, elaborats, meditats i donats amb un estil incisiu, capaç de subratllar el més petit, insignificant detall. Diria una mentida si no deia que he llegit aquesta obra tan vasta. Déu meu! Això és veritat. Diré fins i tot que, aquests retrats, no sols els he llegits, sinó que alguns els he rellegits, i d'aquests, alguns encara els he, en certa manera, estudiats. He fet algunes temptatives fins i tot per exercitar-me en la producció d'un retrat que pogués tenir amb els menys reeixits de Sant-Simon una vaguíssima semblança. No he arribat mai a cap resultat. No hi ha cap retrat de Saint-Simon curt i ràpid, elaborat amb un directe cop de mà. Potser el que m'ha fet totalment fracassar ha estat la convicció que el lector s'avorriria davant un retrat minuciós i ho deixaria córrer. Un retrat de tres o quatre planes impreses, pot ser susceptible de ser llegit amb atenció en els temps que vivim? No ho sé. Jo crec que sí, però molta gent creu el contrari. A Madrid vaig sentir sostenir una vegada que un retrat de Baroja de vint ratlles era massa llarg.

Això no vol pas dir, però, que el retrat literari entès a la manera de Saint-Simon, o a la manera de Stendhal en *Souvenirs d'Égotisme* o a la manera d'alguns retrats de Sainte-Beuve en el «Port-Royal» no sigui un exercici d'una ambició absolutament respectable. El que passa és que la més gran part del públic d'avui troba que són una llauna –i això, naturalment, ha fet que el gran retrat hagi decaïgut d'una manera lamentable. És molt possible que l'esquematisme turbulent del cinema hagi fet perdre la capacitat de mirar –d'observar– d'una manera incisiva, lenta i reposada. Els retrats literaris que es fan avui estan en relació amb els de Saint-Simon com pot estar un retrat de Vermeer amb un retrat cubista de Bracque o de Picasso.

[...] En literatura sempre he estat partidari que els textos tinguin una precisió geogràfica, que es trobin emmarcats, explícitament, en un temps determinat, que si hi figuren persones que existiren o existeixen siguin anomenades fins, és clar, on sigui possible. Hi ha persones que afirmen que la vaguetat, la imprecisió en aquest punt, el fet que no se sàpiga mai si som a Polònia o a Matadepera, fa universal! És el pur cretinisme. És coneguda l'afirmació de Merimée : «De la Història només m'interessen les anècdotes». És l'única clarícia que de la Història –absoluta obscuritat– es pot tenir. En literatura només m'interessen les coses concretes. La concreció implica donar la situació –com a mínim. Com a mínim... El difícil és descriure els fets, les persones, donar l'aire del temps. Les disquisicions psicològiques, quan no són il·legibles, no s'han pas de prodigar massa. En *L'avar*, Molière utilitza una sola vegada la paraula «avar», però l'avarícia del personatge se'n desprèn.

Josep Pla, *Notes disperses*, OC XII, 52-53 i 272

9. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla

Enric Iborra, «Una nota sobre *Retrats de passaport* de Josep Pla (Blog [La serp blanca](#))

La lectura de Josep Pla m'acompanya sempre, des que el meu pare em va posar a les mans, als onze anys, la *Vida de Manolo*. Encara que se me'n van escapar moltes coses, recorde que el llibre em va enganxar, per la seua vivacitat i pel plaer de llegir en un català que no em presentava cap dificultat. Després de la *Vida de Manolo* van venir, a poc a poc, tots els altres llibres de Pla. De tant en tant, hi torne. No fa molt he rellegit *Retrats de passaport*, un recull de 101 retrats literaris, escrits en èpoques molt diferents, des del 1917 al 1966, que s'ha de posar al costat de la sèrie d'*Homenots*. A diferència d'aquests, però, els *Retrats* són més breus i impressionistes, i estan dedicats tant a personalitats catalanes com d'altres països. Com és habitual en l'edició de l'Obra Completa, no s'indica la procedència dels textos. He comprovat que molts d'aquests retrats es van publicar per primera vegada en *Coses vistes*, *Llanterna màgica* i *Relacions*, durant la dècada dels vint.

Un dels encants més grans de l'obra de Pla és l'enorme quantitat de personalitats i de personatges —d'amics, coneguts i saludats— que hi apareixen, i no sols en la galeria d'*Homenots*. Pla era un autèntic tastador de tipus humans, amb una rara habilitat per captar el pintoresc de cada exemplar humà. La seua voracitat, en aquest punt, no tenia límits. La galeria de personatges retratats en *Retrats de passaport* —volum 17 de de l'Obra Completa— presenta una enorme varietat. Alguns els retrobem sovint en altres llibres seus: Alexandre Plana, Quim Borralleras, Josep Carner, Eugeni d'Ors, Josep Maria de Sagarra... Entre les personalitats de fora del país hi ha, entre moltes d'altres, Maurras, Chesterton, Simenon...

En aquesta relectura m'he fixat en algun motiu particularment insistit, com ara les referències a escriptors catalans que van contribuir a la creació del català literari modern. Pla constata que «els llibres escrits a la manera noucentista —dic manera perquè les seves manifestacions literàries són un manierisme com un altre— són els que s'han llegit menys del país, i en aquest sentit han retardat la difusió de la llengua escrita d'una manera indubtable.» Per a Pla, els principals creadors de la prosa catalana moderna són Robert Robert, Jacint Verdaguer (el Verdaguer de *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* i *En defensa pròpia*), Joan Maragall i Joaquim Ruyra, als quals «que devem bàsicament tot el progrés que s'ha produït en l'enriquiment real de la llengua i en el seu acostament a la realitat humana». I, de la seua generació, Carles Soldevila, Josep Maria de Sagarra i Gaziell. I ell mateix, és clar. Si voleu aprendre a escriure en català, ja sabeu on heu d'acudir.

Els elogis que fa de la prosa de Sagarra i de Soldevila són, però, una mica matisats. Del primer, diu que sobre «el geni de la llengua, els seus errors eren mínims i els seus mitjans d'expressió literalment inoïts. Amb aquests mitjans, li arribava, però, sovint,

massa sovint, que no tenia res a dir...» I també que «el defecte de la prosa de Sagarra és el pinyol. És un home que pretén posar a cada frase, i, si no pot ésser, a cada paràgraf, una cosa efectista, brillant i enlluernadora. Aquesta fal·lera permanent fa que la seva prosa cansi i fatigui.» La prosa de Soldevila, si de cas, peca per l'altre cantó. És massa neutra: «De vegades, potser convindria posar sobre l'arbre massa nu de la pàgina una mica de borrisol, de fum o de misteri, aquell punt de desenfocament que és la mateixa essència de la vida.»

L'obra de Pla, des dels seus inicis, es va situar contra el model literari noucentista. En una de les entrades d'*El quadern gris*, va escriure: «Jo no sóc un producte del meu temps; sóc un producte contra el meu temps». Pla s'hi afirmava com a escriptor contra Eugeni d'Ors, que inicialment l'havia enlluernat, i s'oposava així al llenguatge artificios dels escriptors noucentistes. Reconeixia i va elogiar les realitzacions culturals d'aquest moviment, però estava convençut que el model literari noucentista, molt separat de la llengua viva, no era viable.

Com en Stendhal, un dels seus models, el rebuig de l'afectació en l'estil era paral·lel al rebuig de l'idealisme i del romanticisme literaris: «Jo no crec —llegim en el prefaci a *La vida amarga*— que l'escriptor porti cap missatge personal exclusiu. Aquesta és l'última forma del romanticisme literari —la més pretensiosa i pueril que el romanticisme literari ha produït. El que jo crec, per contra, és que l'escriptor té una responsabilitat total davant de l'època que li ha tocat viure. La primera obligació d'un escriptor és observar, relatar, manifestar l'època en què es troba. Això és infinitament més important que les inútils i estèrils temptatives per a arribar a una originalitat salvatge i primigènia. La literatura és el reflex d'una societat determinada en un determinat moment. L'axioma —vàlid des dels temps més reculats— és de De Sanctis, i jo modestament el comparteixo.»

La voluntat de donar fe del que l'escriptor ha vist i viscut explica el caràcter intensament testimonial de tota la seua obra. Pla va practicar tots els gèneres propis d'aquest tipus de literatura: retrats i semblances, llibres de viatges, cròniques i reportatges, biografies, memòries, diaris i relats d'experiències. En el pròleg a *Retrats de passaport*, Pla expressa la seua preferència per una literatura basada en documents personals: «A mi m'hauria agradat de viure en un ambient literari caracteritzat per una gran profusió de documents personals: memòries, records, remniscències —que són les ombres de les ombres dels records—, biografies, correspondències, retrats literaris. En aquest sentit, la literatura anglesa és un prodigi. La literatura anglesa, en aquest sentit —repeteixo—, és un permanent i fabulós prodigi. La francesa també, encara que més donada al vedetisme. La literatura no és més que un esforç contra l'oblit. La literatura personal destrueix la distinció romàntica entre l'home de lletres i un home qualsevol, cultivat, que escriu. Amb una ploma a la mà, tothom és igual. Sobre els resultats, els elements d'atzar són permanents. La idea que, en una llengua formada, només saben escriure els literats és d'una total irrisorietat. Tothom sap escriure —i

gairebé tothom sap llegir. El fet dóna, a una literatura, una amplitud prodigiosa — plena de les sorpreses de la vida, magnífica.»

El caràcter testimonial de l'obra de Pla, la preferència per la literatura basada en documents personals, el rebuig de l'idealisme i del romanticisme literaris, són acompanyats per una desconfiança del que en podríem dir els paranys de la literatura: el «literaturisme, els estats de sensibilitat equivocats o il·lusoris, l'anecdoticisme»... És només una paradoxa aparent que aquesta actitud fos expressada per un escriptor com Pla, que es va dedicar a la literatura d'una manera tan intensa i obsessiva: «aquesta secreta i diabòlica mania d'escriure [...], a la qual ho sacrifico tot, a la qual probablement sacrificaré tot en la vida».

Isidre Grau: «El retrat literari» (Avui, 24 de maig 2001)

Josep Pla és un dels recreadors de la realitat més prolífics que tenim, un home que va donar fe de tot el que veia

Quan la convenció ens precisa que un retrat és la representació d'una persona a través de la pintura, el dibuix o la fotografia, la literatura salta disposada a esgrimir els seus poders: amb una col·lecció de paraules també pot quedar retratada, i ben retratada, una persona. Res de pinzells, llapis o càmeres: lletres, l'una darrera l'altra, amb les corresponents pauses. D'exercir aquesta facultat, se'n va ocupar a bastament Josep Pla, un dels recreadors de la realitat més prolífics que tenim en català, un home de la terra que es va proposar descriure la Catalunya del seu temps i donar fe de tot el que veia, fidel a un sol principi: «La literatura és el reflex d'una societat determinada en un moment determinat». Per tant, a més de passar el paisatge, la gastronomia i els costums pel sedàs de les paraules, també va sotmetre a observació persones i personatges de la seva època, tal com ho demostra la galeria de retrats literaris *Homenots* (Destino).

A part de recomanar-ne la lectura dels capítols més complets i polèmics, ara només vull destacar la seva hàbil tècnica per escanejar del dret i del revés tot aquell que li queia sota vigilància. En aquest sentit, crec que el que expressa del dia que va conèixer Salvador Espriu és altament revelador.

En primer lloc, situa el dia de la visita, en companyia de Joan Teixidor, quinze anys després de la publicació del primer llibre d'Espriu. A continuació descriu la Barcelona d'un capvespre d'hivern i de restriccions elèctriques, amb una il·luminació pública anèmica, fins que ens porta a la casa modernista, d'escala monumental i fosca, al capdamunt del passeig de Gràcia, i ens fa pujar fins a un pis gran, de llarg corredor, amb un saló vagament il·luminat. Però no és fins que ens ha parlat de la decoració burgesa, anacrònica i hieràtica, que ens fa aparèixer la figura del poeta, l'home de

cordialitat continguda, de curiositat inquieta, que tot s'ho mira des de la freda observació. L'home que es posa a parlar amb molta dolçor -«la dolçor una mica nyeu-nyeu de les cases bones del Maresme», la qualifica Pla- i somriu, tot posant de manifest la prominent mandíbula i la vivacitat als ulls.

Però Josep Pla ens en parla al cap d'uns quants anys, quan ja pràcticament no recorda res de la conversa mantinguda i sí els detalls de l'espai i la presència nítida de la figura. Una forma de ser que ell relaciona amb els trets minuciosos i pulcres de la cal·ligrafia de l'autor, reflex d'una literatura basada en la reflexió calculada i exempta d'espontaneïtat. «Em semblà, en un mot, que l'alquímia literària havia imprès sobre Espriu un caràcter marcadíssim», conclou Pla les seves observacions. I un cop retornat al cementiri urbà esgrogueït, quan Teixidor li demana la seva opinió, ell respon (o així ho escriu al cap del temps): «M'ha causat una permanent impressió de complexitat, sense potser proposar-s'ho; m'ha semblat un esperit de molta riquesa de matisació, molta més que la que fins ara ha aconseguit de formular en els seus llibres; finalment, m'ha semblat molt difícil de veure'l clar, en el sentit de donar-me un esquema o una notícia clara, i això potser més per l'envitricollament de la seva sensibilitat que per abundància de complexitat mental. Sospito que li agraden menys les idees que les coses i els homes. És un escèptic de l'esperit i un apassionat de la realitat».

I després de despatxar-se amb un veredicte tan aproximatiu, el retratista encara hi afegeix la torna sarcàstica: «No es poden dir més puerilitats amb menys paraules». I mentrestant ja ens ha sobreimpressionat el seu Espriu damunt els sentits.

10. Recursos addicionals i bibliografia

AMAT, Jordi (2006): "Josep Pla, també biògraf". *Revista de Catalunya* 216, 2006: 94-107.

BADOSA, Cristina, *Josep Pla. Biografia del solitari*, Barcelona, Edicions 62, 1996, Biografies i Memòries, 29.

BONADA, Lluís, *Josep Pla*, Barcelona, Editorial Empúries. 1991.

—*L'obra de Josep Pla*, Barcelona, Editorial Teide, 1991.

—«L'inici d' *El quadern gris* de Pla». Narcís Garolera, (ed.), *Anàlisi i comentaris de textos literaris catalans*. Barcelona, Curial, 1985 p. 150-165.

CASALS, Glòria, «Notes sobre les biografies de Josep Pla». *Els Marges* 33, 1986, p. 120-130.

CASASÚS, Josep M., «El retrat com a ampliació de la semblança periodística», dins *Lliçons de periodisme en Josep Pla*. Barcelona, Destino, 1986, p. 249-280.

CASTELLET, Josep Maria, *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona, Ed. Destino, 1978.

FUSTER, Joan, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Editorial Curial, 1988.

GUILLÉN, Claudio : «Sobre las semblanzas de Josep Pla», *Actes del II Col·loqui d'Estudis catalans a Nord-Amèrica*. Barcelona: PAM, 1982, pp. 263-291.

GUILLÉN, Claudio: «Lección de Josep Pla, en sus semblanzas», *De leyendas y lecciones*, Barcelona, 2006.

GUSTÀ, Marina, «Josep Pla», Dins M. de Riquer, A. Comas, J. Molas: *Història de la literatura catalana*, vol. X, Barcelona, Editorial Teide, 1987.

—*Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*. Barcelona, Curial, 1995.

SOLER SERRANO, Joaquín. *Conversaciones con Josep Pla. Josep Pla a fondo*. Barcelona, Ed. destino, 1997.

PLA, Xavier, *Josep Pla: Ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona, Quaderns Crema, 1997.

—«Josep Pla», dins *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, Enric Bou (dir.), Barcelona, Vicens Vives, 2010.

— "El escritor-periodista ante el mundo de ayer", *Ius fugit* 19, 2016, pp. 348-350.

Continguts audiovisuals

Josep Pla, periodista i escriptor (Fundació Josep Pla – Càtedra Josep Pla UdG): Sèrie de càpsules temàtiques sobre la biografia i obra de Josep Pla:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLRUnBo69FWHu2oNTC9bSw4AfnIQPD079M>

El meu avi: “Josep Pla, una ombra en el paisatge”, reportatge televisiu de TV3 sobre Josep Pla, 2003: <https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/el-meu-avi/josep-pla-una-ombra-en-el-paisatge/video/3463330/>

A fondo: “José Pla”, entrevista de Joaquín Soler-Serrano a Josep Pla, TVE, 1976: <https://www.rtve.es/play/videos/a-fondo/fondo-josep-pla/5607778/>.

Webs recomanades

Fundació Josep Pla, Palafrugell: www.fundaciojoseppla.cat/servei-educatiu

Càtedra Josep Pla, Universitat de Girona: <http://catedrajoseppla.udg.edu>

Lletra. La literatura catalana a Internet: <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/josep-pla>

AELC. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: www.escriptors.cat/autors/plaj

Annex

Activitat 1 - Solucionari

1. **Gervasi (pescador).** Gervasi Isern amb el seu gos secretari. Palafrugell, C. 1910. Fundació Josep Pla, col·l. Joan Isern
2. **Joan B. Coromina (artista i professor).**
3. **Hermós (remitger, mariner).** Sebastià Puig i Barceló, "l'Hermós. Fundació Josep Pla, col·l. Ed. Destino
4. **Marieta (cuinera).** Maria Rovira i Bofill, "Marieta Batlle" de la taverna de Can Batlle de Calella de Palafrugell, c. 1930. Autor Jaume Ferrer Massanet. Fundació Josep Pla, col·l. Rosa Moret.
5. **Carles Rahola (erudit, escriptor)**
6. **Trinitat (poeta)**
7. **Antoni Gaudí (arquitecte)**
8. **Josep Pla (escriptor, periodista)**

Activitat 3 - Solucionari

1. **Lloc i data de naixement:**

Josep Pla neix a Palafrugell el 8 de març de 1897,

2. **L'any 1913 va començar els estudis de Ciències a la Universitat de Barcelona, però no els va acabar. De què es va acabar llicenciant?**

Es llicencia en Dret l'any 1919.

3. **On va fer la seva primera feina com a corresponsal? Per a quin mitjà?**

L'any 1920, al mes d'abril se'n va a París com a corresponsal de *La Publicidad*.

4. **Com es titula la seva primera obra, publicada l'any 1925?**

Coses Vistes.

5. Quin any comença a col·laborar setmanalment amb la revista Destino? Quant temps va durar aquesta relació? L'any 1940, fins al 1976 (36 anys).

6. Com a corresponsal, va fer molts viatges per Europa i també per tot el món. Escriu el nom de 10 països o ciutats diferents visitats entre els anys 1950-1960.

Portugal, Cuba, Nova York, Anglaterra, Itàlia, Grècia, Brasil, Suïssa, Carib, Valparaíso.

7. On es va instal·lar definitivament l'any 1948? En quina comarca es troba? Actualment es pot visitar?

Mas Pla, al poble de Llofriu (Baix Empordà). Actualment no es pot visitar perquè és una propietat privada, però sí que es pot fer una ruta per diferents indrets de Llofriu estretament vinculats amb la vida i l'obra de l'escriptor.

8. Escriu el nom d'alguns dels premis que va rebre a partir de l'any 1967.

Medalla d'Or de la Diputació de Girona. Premi de la crítica Serra d'Or per *El quadern gris*. Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Premi de la Crítica Serra d'Or per *El que hem menjat*, Medalla d'or de la província de la Diputació de Barcelona, Premi de la crítica Serra d'Or per *Articles amb cua*, Premi Ciutat de Barcelona per *Notes del capvesprol*, medalla d'or de la Generalitat, premi de la Crítica Serra d'Or per *Notes del Capvesprol*.

9. Quan i on va morir?

Mor el dia 23 d'abril, als 84 anys.

10. Quants volums es recullen en la seva Obra Completa?

Deixa publicats 38 volums de l'Obra Completa i d'altres inèdits que apareixeran després de la seva mort.

Activitat 9 - Graelles de revisió imprimibles

Graella de revisió de l'autoretrat (coavaluació)

Llegeix amb atenció l'autoretrat del teu company o companya. Fixa't en els elements de les graelles següents i observa si el seu text compleix cada ítem (en el cas que apareguin en el text). Escriu-li un comentari que l'ajudi a millorar la seva *selfie* literària.

Aquest text ha estat revisat per: _____ / **Autor/a de l'autoretrat:** _____

Correcció ortogràfica	Observacions
Verb HAVER amb H i ve baixa (he, has, ha, hem, heu, han, havia, havíem, hagué, hauràs, hauria...)	
Accentuació i diacrítics: ÉS (verb ser), QUÈ (interrogatiu), MÉS (quantitat), etc.	
HAVER DE (i no TENIR QUE), POSAR (i no FICAR), EM / HEM (pronom 1a persona singular o plural)	
MAJÚSCULA: Noms propis / Inici de paràgraf / Darrere de punt / Darrere de dos punts	

DETERMINANTS POSSESSIUS: ha evitat repetir-los contínuament (la cara, les orelles, i no la meva cara, les meves orelles...).	
--	--

Cohesió i coherència textual	Observacions
Ha repetit paraules (sobretot substantius, adjectius o verbs)?	
Ha utilitzat adequadament els temps verbals? (passat llunyà, passat perfet, present, futur...)	
Ha emprat de manera correcta i expressiva els signes de puntuació?	
Hi ha varietat de marcadors discursius (ajuden a endreçar i donar profunditat al text).	

	Poc o gens	Una mica	Força	Molt
Elements de l'autoretrat	1	2	3	4
Respecta l'extensió i l'estructura indicada: 2 paràgrafs (prosopografia/etopeia) + tancament .				

Comença de manera atractiva i suggerent (evita saludar i presentar-se).				
La descripció segueix un ordre: de general a concret, de particular a general, de dalt a baix...				
S'hi observa un ús precís del llenguatge: riquesa lèxica (adjectius, sinònims, frases fetes...).				
Hi ha, com a mínim, dues comparacions expressives (originals i encertades).				
Ha utilitzat la ironia de manera adequada (amb respecte, sense ferir-se ni ofendre).				
Ha tingut en compte l'estil literari de Josep Pla.				

Anota dos aspectes positius que destaquis de l'autoretrat.	Indica dos aspectes que es podrien millorar.